

مجله علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)
سال سوم، شماره سوم، (پیاپی ۱۰)، پاییز ۱۳۹۲
تاریخ وصول: ۱۳۹۱/۵/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۴/۱۴
صص: ۳۳-۴۸

بررسی تاثیر ICT روستایی بر توسعه روستایی بخش انگوران

سید اسکندر صیدائی^۱، احمد تقدیسی^۱، زلیخا نادرخانی^{۲*}، رقیه تازیکی^۲

۱- استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

چکیده

امروزه فناوری اطلاعات و ارتباطات جزو جدایی ناپذیر برای توسعه جوامع بشری شده و نیاز به آن برای توسعه روز به روز محسوس‌تر می‌شود. با توجه به اینکه حدود یک سوم جمعیت ایران در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و از مراکز شهری دور هستند، برای خدمات رسانی بهتر و مناسب‌تر به این مناطق روستایی ایجاد مراکز ICT روستایی ضروری به نظر می‌رسد. پژوهش حاضر به بررسی نقش ICT روستایی بر توسعه روستایی بخش انگوران در شهرستان ماهنشان می‌پردازد. روش پژوهش بصورت توصیفی - تحلیلی و نحوه جمع‌آوری داده‌ها بصورت میدانی و با استفاده از پرسشنامه بوده و داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد، هدف از انجام این پژوهش بررسی این موضوع است که ایجاد مراکز ICT روستایی در توسعه و رفاه مردم منطقه تاثیر داشته است؟ و برای تعیین این موضوع از آزمون T استفاده شده است. منطقه مورد مطالعه با ۱۰ روستای دارای دفاتر ICT روستایی و N (۱۱۸۶) خانوار که بر اساس فرمول کوکران تعداد ۲۰۶ نمونه انتخاب شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بیشترین تاثیر دفاتر ICT در توسعه روستایی مربوط به ایجاد رفاه و راحتی مردم است و همچنین خدمات ارائه شده از سوی دفاتر و ارائه خدماتی که روستاییان متقاضی آن هستند از عوامل موثر در میزان رضایت مشتریان از خدمات پست بانک در منطقه است و روایی آن با آلفای کرونباخ ۰/۷۵۲ مورد تایید قرار گرفته است. نتایج حاکی از میزان رضایتمندی مردم از دفاتر ICT روستایی در بخش انگوران دارد.

واژه‌های کلیدی: فناوری اطلاعات و ارتباطات، توسعه روستایی، رضایت مشتریان، بخش انگوران.

مقدمه و طرح مسأله

در آغاز هزاره سوم میلادی، انقلاب شگرفی در عرصه تکنولوژیک که حول محور فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات (ICT)^۱ متمرکز است، با سرعتی شتابان، حیرت‌انگیز و فراگیر، در حال شکل‌دهی مجدد به ساختارها و بنیان‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جوامع در سطوح بین‌المللی، ملی و محلی است. این انقلاب بشر را به وادی تازه‌ای که همان عصر اطلاعات است رهنمون ساخته و چشم‌انداز زندگی انسان چه در محیط‌های شهری و چه در محیط‌های روستایی در عرصه‌های گوناگون را متحول می‌سازد (هدایتی مقدم؛ ۱۳۸۷: ط). یکی از مظاهر تکنولوژی، فناوری اطلاعات و ارتباطات است. فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش کلیدی در توسعه و رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه جهان بازی می‌کند. امروزه تصمیم‌گیری‌های رفتاری و رشد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی بر توانایی دسترسی، جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و استفاده از اطلاعات و دانش استوار است (دکا و مالایا، ۲۰۱۱: ۲۱۰)

فناوری اطلاعات و ارتباطات در واقع فناوری غالب در هزاره جدید است. این فناوری، با افزایش فرایند مبادله اطلاعات و کاهش هزینه‌ها به عنوان وسیله‌ای در جهت افزایش بهره‌وری، کارایی، رقابت‌انگیزی و رشد در همه حیطه‌های فعالیت بشری مطرح است. مزایای بالقوه این فناوری تنها در صورتی دست‌یافتنی است که در بین تمام بخش‌های مختلف جامعه گسترش یابد (عناستانی و وزیری، ۱۳۹۰: ۱۸۸). در پدیده انتقال فناوری، به ناگزیر

تفاوت‌های بسیاری میان جوامع شهری و روستایی وجود دارد. نوع فناوری و تناسب آن با شرایط محلی، نوع، نحوه کاربری‌ها، کارایی و بهره‌وری استفاده زمین، میزان یا درصد پذیرش و حضور آنها از عوامل تعیین‌کننده در این زمینه است. ICT نیز از این قاعده مستثنا نیست و نحوه پذیرش و حضور آنها در محیط روستایی تابع این عوامل است (خسروی، ۱۳۸۲: ۱۲۳). توسعه روستایی به عنوان یک فرایند تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در محیط روستا، شامل بهبود بازدهی و افزایش اشتغال و درآمد روستاییان، تامین حداقل قابل قبول سطح تغذیه، مسکن، آموزش و پرورش و بهداشت است. اگرچه روستا و زندگی روستایی با فعالیت‌های کشاورزی عجین شده و کشاورزی نقش اصلی را در فعالیت‌های توسعه روستایی دارد، اما در سه دهه گذشته نقش فعالیت‌های اشتغال‌زا موسوم به فعالیت‌های خارج از مزرعه به‌عنوان فرصت‌های تکمیلی اشتغال تولید و افزایش درآمد خانوارهای روستایی مورد توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه قرار گرفته است (فتحی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۷). بیش از یک سوم از جمعیت ایران در روستاها زندگی می‌کنند، و این خود بر اهمیت توسعه و فناوری اطلاعات و ارتباطات و کاربردهای آن می‌افزاید. در روستاهای هزاره سوم با ورود ابزارهای ارتباطی و اطلاعاتی، خدمات گوناگون و ارزنده‌ای در اختیار روستاییان قرار می‌گیرد. در سال‌های اخیر گسترش وسایل ارتباطی جهانی و سهولت دریافت پیام از این رسانه‌ها در تمام مناطق و از جمله مناطق روستایی، تاثیرات فراوانی بر کیفیت زندگی روستایی گذاشته است (عناستانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۸۸ -

مروری بر مطالعات انجام شده

با آشکار شدن مزیت‌های استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق شهری و تاثیر آن در بهبود اقتصاد در شهرها، استفاده از آن در نقاط روستایی نیز مورد توجه قرار گرفت. بر این اساس کشورهای مختلف در توسعه ICT حوزه فعالیت آنرا گسترش داده و به مناطق روستایی نیز تسری داده اند (عزیزی و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۸).

نوری (۱۳۸۲) در پژوهشی با عنوان فن آوری اطلاعات و ارتباطات و فقر روستایی نتایجی بدین شرح بدست آوردند: توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات هر چند اثرات مثبتی بر روستاها داشته اما در عین حال گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات بدون توجه خاص به روستاها می‌تواند اثرات مخربی نیز بر توسعه روستایی داشته باشد و باعث افزایش فقر روستاییان شود. در واقع تمایل ذاتی فناوری اطلاعات و ارتباطات به شهرگرایی و عدم توجه به مناطق روستایی، توجه به مناطق مستعد و پیشرفته، افزایش امکان مقایسه سطح رفاه و امکانات جوامع و در نتیجه افزایش احساس فقر بویژه در مناطق محروم روستایی، افزایش قدرت رقابت شرکت‌های بزرگ صنعتی و تجاری به ضرر صنایع نوپا و کوچک روستایی و ... به تدریج باعث افزایش فاصله اطلاعاتی، گسترش مهاجرت‌های روستا - شهری، فراموش شدن روستاها، از بین رفتن صنایع بومی، از دست دادن بازارهای محلی و ... شود.

رضایی (۱۳۸۵) نیز در مطالعه‌ای با عنوان ICT ابزار توسعه پایدار روستایی اظهار می‌دارد که راه یابی شوراهای روستایی به استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات باعث ایجاد زمینه‌های تازه اطلاعاتی در

(۱۸۹). دنیای پیچیده و پر تلاطم ارتباطات به هدف انتقال سطح وسیعی از اطلاعات در هر کیفیت و موضوع که باشد همواره برای بشر پر جاذبه و به خصوص در سه دهه اخیر به عنوان انقلابی در تولید دانش مطرح گردیده است. فناوری ارتباطات و اطلاعات با سرعتی شتابان، حیرت انگیز و فراگیر در حال شکل‌گیری مجدد به ساختارها و بنیان‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جوامع در سطوح بین‌المللی، ملی و محلی است این انقلاب بشر را به وادی تازه‌ای که همان عصر اطلاعات است رهنمون ساخته و چشم انداز زندگی انسان را چه در محیط‌های شهری و چه در محیط‌های روستایی در عرصه‌های گوناگون متحول می‌سازد به طوری که اقتصادهای سرتاسر جهان، به یکدیگر وابسته شده و در سیستمی که هندسه‌ی آن همواره در حال تغییر است، صور جدیدی از مناسبات میان عرصه‌های مختلف اقتصاد، دولت، تجارت، بانکداری، فضای جغرافیایی و ... در حال ظهور و بروز است (صرامی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۳۱-۱۳۲). فناوری اطلاعات و ارتباطات از جمله مهمترین عواملی است که می‌تواند از طریق اطلاع رسانی صحیح و به موقع به جامعه روستایی در ارتقای سطح آگاهی و آموزش آنها موثر بوده و زمینه‌ها و زیرساختهای همه جانبه توسعه ترویج روستاها را فراهم نماید و در ترویج مکتب کوشا باشد (بدرقه، ۱۳۸۵: ۳۴۸). پژوهش حاضر به بررسی نقش ICT روستایی بر توسعه روستایی در بخش انگوران پرداخته است، که نتایج نشان دهنده رضایت‌مندی مردم از خدمات ارائه شده در دفاتر ICT در نواحی روستایی این بخش دارد.

رسیده‌اند که بکارگیری ICT باعث تحرک و پویایی اقتصاد روستایی و رسیدن به توسعه یافتگی شده است.

برقی و قنبری (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان "تحلیلی بر نقش علم و فناوری اطلاعات در توسعه روستایی به این نتایج دست یافتند که در سطح روستایی فن آوری اطلاعات و ارتباطات در گسترش تجارت الکترونیک، بهداشت الکترونیک، گذران اوقات فراغت، دولت الکترونیک و دادرسی الکترونیک موثر است. برای توسعه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در سطح روستایی ضرورت دارد که زیرساخت‌های حقوقی، تجاری، فرهنگی، امنیتی، فنی و ارتباطی ایجاد شود.

عناستانی و وزیري نیز (۱۳۹۰) به تحلیل آثار اجتماعی، اقتصادی و کالبدی ICT در توسعه نواحی روستایی شهرستان گرگان پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که با ورود فناوری اطلاعات به روستاها در شهرستان گرگان، روش‌های سنتی کاربر و کارآمد کشاورزی و دامپروری جای خود را به شیوه‌های مدرن و موثر داده و این موضوع باعث افزایش منابع درآمدی روستاییان شده است، همچنین گسترش در این مناطق، مرزهای متعارف دسترسی به امکانات و اطلاعات را از میان بر می‌دارد و مناطق روستایی را مستقیم و آسان به جهان متصل می‌کنند.

نظریه‌های مختلفی که در باب توسعه روستایی و ICT ارایه شده است:

درک تاثیر ICT بر توسعه روستایی، حساسیت‌های محلی و مسأله پایداری، نقطه کانونی موضوعی است که میشل گورشتاین آن را اجتماع انفورماتیک می‌نامد

محیط روستا شده است، از سوی دیگر، دسترسی روستاییان به اطلاعات جدید و علمی در زمینه‌های مختلف، باعث توسعه روستا می‌گردد و در نهایت استفاده از ICT در روستا، پایداری روستا را به دنبال دارد.

ریاحی وفا و هدایتی (۱۳۸۵) نیز در مطالعه‌ای با عنوان رتبه بندی و الویت دهی روستاهای استان تهران جهت تبدیل دفاتر پستی روستایی به دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات اظهار می‌دارند که با توجه به اهمیت فناوری اطلاعات و رشد و گسترش آن در مناطق می‌توان دفاتر ICT روستایی را پایگاهی مناسب برای ارایه این خدمات و عاملی موثر برای رشد و ارتقای مناطق روستایی به شمار آورد. در دراز مدت نیز می‌توان این دفاتر را به پیشخوان دولت تبدیل کرد اما با توجه به محدودیت‌های بودجه‌ای، مسأله انتخاب روستاها برای تاسیس دفاتر ICT روستاهای استان تهران به روش تاکسونومی عددی رتبه بندی شده‌اند و روستاهای دارای بالاترین امتیاز برای تاسیس دفاتر ICT روستایی معرفی شدند.

نوری و همکاران (۱۳۸۵) در بررسی‌ای با عنوان امکان‌سنجی ایجاد مراکز فناوری اطلاعات در مناطق روستایی استان خراسان رضوی میزان آمادگی روستاهای این استان را برای ایجاد مراکز بررسی کرده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که عوامل طبیعی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی به ترتیب مهمترین عوامل موثر بر ایجاد مراکز فناوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی است.

عزیزی و همکاران (۱۳۸۸) نیز طی بررسی‌ای، فناوری اطلاعات و ارتباطات و تاثیر آن را بر اقتصاد روستایی ایران مورد مطالعه قرار داده‌اند و بدین نتیجه

روش پژوهش

در این مقاله به بررسی نقش ICT روستایی در توسعه روستایی بخش انگوران پرداخته ایم، که حضور این دفاتر نقشی تعیین کننده برای رفاه و جلوگیری از مهاجرت مردم روستایی دارد. تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی - تحلیلی و نحوه جمع آوری داده‌ها میدانی است. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه سرپرست خانواران روستایی بخش انگوران می باشد (N=۱۷۳۵ خانوار). روش نمونه گیری در این تحقیق به صورت تصادفی و حجم جامعه نمونه از طریق فرمول کوکران ۲۰۶ نفر محاسبه شده است. ابزار اصلی در این پژوهش پرسشنامه است که روایی گویه‌ها توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه مورد تأیید قرار گرفته است. منطقه مورد بررسی بخش انگوران شهرستان ماهنشان است، که دارای ۷۰ روستا که از بین آنها ۱۰ روستایی که دارای دفاتر فعال ICT در بخش انگوران و بیش از ۱۰ سال از شروع به فعالیت آنها می‌گذرد است. پایایی عوامل مورد سنجش در پرسشنامه از آلفای کرونباخ ارزیابی و با استفاده از نرم افزار آماری SPSS انجام شد. نتایج نشان داد که ضرایب آلفای کرونباخ ارزیابی شده برای بخش‌های مختلف پرسشنامه، به طور کلی ۰/۷۳۸ به دست آمد، که نشان دهنده قابلیت بالایی اعتماد و اطمینان ابزار مورد تحقیق است. برای تعیین درستی فرضیه‌ها از آزمون T و برای تعیین درستی آزمون از درصد فراوانی، میانگین، آزمون F (تحلیل واریانس) و انحراف معیار بکاربرده شده است. نتایج نشان دهنده تاثیر بسیار خوب این مراکز در مناطق روستایی بخش انگوران است.

و در محتوای توسعه روستایی اشاره می‌کند که دسترسی به ICT می‌تواند مجموعه‌ای از منابع و ابزارها را برای حیات اجتماعی و فردی فراهم سازد تا از این ابزارها و منابع برای رسیدن به اهدافشان استفاده کنند (ازکیا، ۱۳۸۷: ۴۶). همچنین می‌توان از ICT در بازیابی اجتماعات محلی و بومی بهره گرفت و تاثیر آنرا در ارتباط گیری مجدد میان ساکنان به نحو مطلوب در بازیابی اجتماعات تعبیر نمود، بازیابی مفهومی است که توسط اسکات لاش مطرح شد و امروزه بسیاری از دولت‌ها در تلاش هستند راهی برای پیوند و ارتباط جمعیت‌های بومی و محلی خود با یکدیگر به منظور بهبود ارتباط از دست رفته پیدا کنند و بازسازی این امر به زیرساختارهای فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزار اصلی پیوند دهنده ارتباط نیازمند داست (اشتورن و سورنز، ۲۰۰۷). تافلر نیز معتقد است که حضور فناوری‌های جدید در خانه و به دنبال کار در خانه چنانچه بخش‌های قابل ملاحظه‌ای از جمعیت را در برگیرد. می‌تواند برای جامعه محلی ثبات بیشتری به همراه آورد. این امر باعث می‌شود تا تحرک اجباری، فشار عصبی ناشی از آن و روابط گزار سطحی میان افراد کمتر شود و افراد مشارکت بیشتری در جامعه محلی پیدا کنند.

سوال‌ها

- ۱- از تاثیر ICT روستایی بر توسعه روستایی بخش انگوران چگونه است؟
- ۲- میزان رضایت مردم از خدمات ICT روستایی در بخش انگوران چه میزان است؟

جدول ۱- جامعه آماری و نمونه پژوهش به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

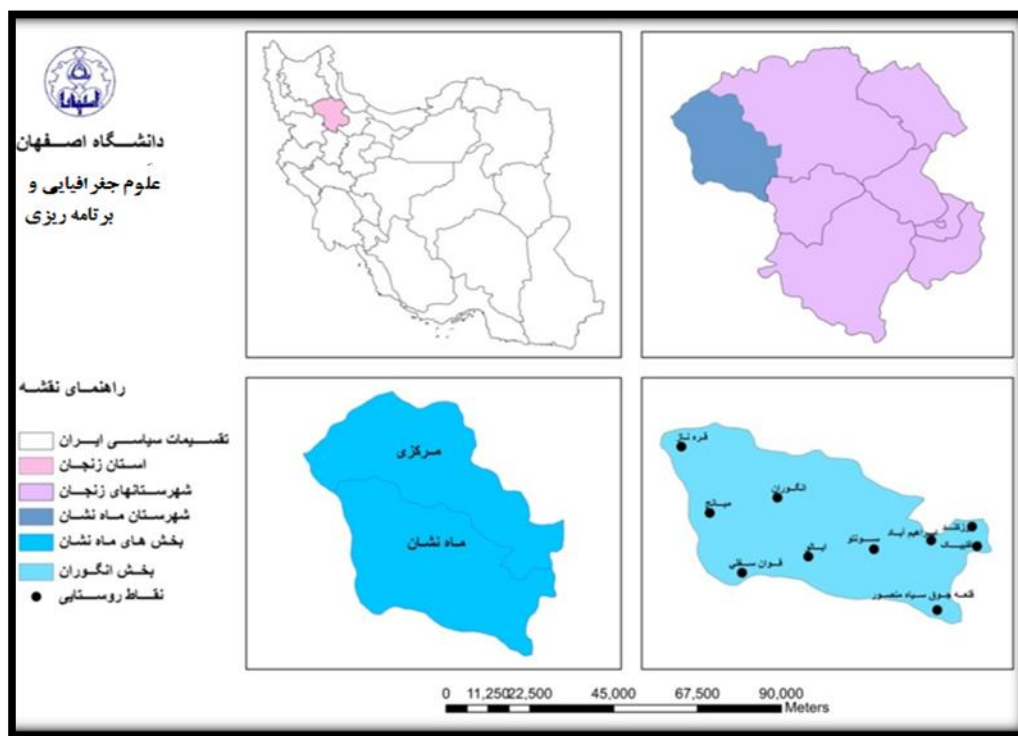
روستا	خانوار	جمعیت	فراوانی نمونه	درصد فراوانی
ابراهیم آباد	۷۳	۳۵۸	۱۳	۶
انگوران	۲۶۱	۱۰۶۸	۴۵	۲۲
اوغلیک	۱۰۹	۴۸۰	۱۹	۹
ایالو	۸۱	۳۴۲	۱۴	۷
دوزکند	۱۶۲	۷۲۵	۲۸	۱۴
سونتو	۹۸	۴۶۵	۱۷	۸
قره ناس	۱۴۳	۶۵۶	۲۵	۱۲
قلعه جوق سادات	۱۱	۱۷۹	۶	۳
قواق سفلی	۱۱۹	۵۳۷	۲۱	۱۰
میانج	۱۰۴	۴۶۵	۱۸	۹
جمع	۱۱۸۶	۵۲۷۵	۲۰۶	۱۰۰

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱.

معرفی منطقه مورد مطالعه

بخش انگوان واقع در جنوب غرب استان زنجان و یکی از بخش‌های شهرستان ماهنشان است. این بخش در ۳۶ درجه و ۳۷ دقیقه شمالی و ۴۷ درجه و ۲۴ دقیقه شرقی واقع شده، و در ناحیه‌ای کوهستانی قرار گرفته است. این بخش دارای دو دهستان شامل انگوران و قلعه جوق است، که این دو دهستان دارای هفتاد روستا و تنها یک شهر است. بخش انگوران شامل دهستان انگوران با ۴۷ روستا، ۲۱۰۱ خانوار و جمعیت ۹۴۵۷ نفر است. دهستان قلعه جوق دارای ۲۳ روستا، ۱۲۸۸ خانوار، و ۵۹۵ نفر است. شهر دندی تنها شهر این بخش دارای ۶۵۸ خانوار و ۳۰۱۷ نفر جمعیت است. که نشان دهنده درصد بالای جمعیت روستایی این بخش است. از ۷۰ روستای منطقه مورد مطالعه ۱۰ روستا با ۱۱۸۶ خانوار و ۵۲۷۵ نفر جمعیت که دارای دفاتر ICT انتخاب شده است.

شغل بیشتر مردم کشاورزی است و اصولاً اکثر روستاها از مراکز شهری دور هستند و این باعث بروز بسیاری از مشکلات و نارضایتی‌ها برای مردم مناطق روستایی شده است و نمونه بارز این نارضایتی‌ها در مهاجرت‌ها از مناطق روستایی نمود پیدا می‌کند، که این عامل باعث خالی شدن روستاها می‌شود و این روند برنامه‌های توسعه روستایی را برهم می‌زند (بخشداری شهر دندی، ۱۳۹۱).

نقشه شماره ۱- موقعیت روستاهای دارای ICT روستایی در بخش انگوران
استانداری استان زنجان، ۱۳۹۱.

مبانی نظری

درک تاثیر ICT بر توسعه روستایی، حساسیت‌های محلی و مسئله پایداری، نقطه کانونی موضوعی است که میشل گورشتاین آن را اجتماع انفورماتیک می‌نامد و در محتوای توسعه روستایی اشاره می‌کند که دسترسی به ICT می‌تواند مجموعه‌ای از منابع و ابزارها را برای حیات اجتماعی و فردی فراهم سازد تا از این ابزارها و منابع برای رسیدن به اهدافشان استفاده کنند (ازکیا، ۱۳۸۷: ۴۶). با آشکار شدن مزیت‌های استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق شهری و تاثیر آن در بهبود اقتصاد در شهرها، استفاده از آن در نقاط روستایی نیز مورد توجه قرار گرفت. بر این اساس کشورهای مختلف در توسعه ICT حوزه فعالیت آنرا گسترش داده و به

مناطق روستایی نیز تسری داده اند (عزیزی و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۸). در سطح جهان کشورهای متعددی در زمینه توسعه ICT به دستاوردهای عمده‌ای رسیده‌اند که از جمله این کشورها می‌توان به ایالات متحده آمریکا، نپال، هندوستان، کره جنوبی، مالزی و برخی دیگر اشاره کرد که از دهه ۱۹۹۰ به توسعه ICT در نواحی روستایی شان پرداخته‌اند (جلالی و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۰۳-۲۰۶).

اولین مرکز فناوری اطلاعات دنیا در سپتامبر ۱۹۸۵ در یکی از روستاهای سوئد با جمعیتی بالغ بر ۸۰۰ نفر راه اندازی شد. این روستا به شدت با افزایش مهاجرت جوانان روستایی مواجه بود که دولت با تشویق و ترغیب مردم به استفاده وسیع از فناوری اطلاعات به مقابله با آن پرداخت، پس از آن

مراکز فناوری اطلاعات در سایر کشورهای دنیا به سرعت گسترش یافت به طوری که امروزه نمونه‌های آن را در سراسر جهان می‌توان مشاهده نمود. این مراکز در شکل‌های مختلف به وسیله دولت‌ها، سازمان‌های توسعه، سازمان‌های غیرانتفاعی و کارآفرینان به منظور تغییر فرصت‌ها و شرایط محلی دایر شده‌اند. یکی از کشورهای فعال در این زمینه انگلستان است، این کشور دارای بیشترین تمرکز مراکز فناوری اطلاعات به شمار می‌رود. در بیشتر مراکز فناوری اطلاعات آمریکای شمالی نیز از راه دور فعالیت اصلی محسوب می‌شود. در اروپای شرقی به طور قابل ملاحظه‌ای در مجارستان و به شکل محدودتری در استوانی بیش از ۵۰ مرکز فناوری اطلاعات وجود دارد. در استرالیا نیز برنامه ایجاد مراکز فناوری اطلاعات با هدف کمک به روستاییان در بهره‌گیری از تسهیلات عمومی و دسترسی آسان آن‌ها به فناوری اطلاعات و رایانه در امر آموزش، تحصیل و اشتغال در سال ۱۹۹۲ میلادی اجرا شد. در کشورهای جهان سوم، مرکز فناوری اطلاعات در مناطق روستایی بسیار گسترش یافته است، به عنوان مثال در مالزی روستاییان در قالب طرح‌هایی چون اتوبوس متحرک اینترنتی، قایق اینترنتی، مدارس هوشمند و مراکزی مانند روستای باریوی الکترونیکی به فناوری اطلاعات دسترسی دارند (نوری، ۱۳۸۵: ۷-۹).

در کشور اندونزی، وزارت فناوری و تحقیقات نسبت به تاسیس مراکز دسترسی عمومی یا تل سنترها در مناطق روستایی اقدام نموده است. در این مراکز اطلاعات ملی و شبکه دسترسی داده‌ها راه اندازی گردیده است.

در کشور هندوستان نیز برای توسعه ICT در مناطق روستایی اقدامات زیادی صورت گرفته است، توسعه خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی این کشور بیشتر در قالب ارائه خدمات دولتی بوده است، در سایر کشورهای جهان بخصوص قاره آفریقا (کشور کنیا و آفریقای جنوبی) نیز اقدامات زیادی برای استفاده از ICT در مناطق روستایی صورت گرفته است که نصب کیوسک‌های الکترونیکی از مهمترین اقدامات دولت بوده است، همچنین توسعه شبکه تلفن ثابت و همراه و ارائه آموزش‌های کاربردی نیز از دیگر اقدامات دولت در این کشورها بوده است (عزیزی، ۱۳۸۸: ۵). دولت بنگلادش با توجه به جمعیت زیاد جامعه روستایی این کشور، ایجاد مراکز فناوری اطلاعات روستایی را در برنامه خود قرار داده است (صدیق، ۱۳۸۴: ۱۲).

اولین مرکز فناوری اطلاعات در ایران در روستای شاهکوه (شهرستان گرگان) دایر گردید که در مرداد ماه ۱۳۷۹ با تلاش مجمع دانشگاهیان شاهکوه به شبکه جهانی اینترنت متصل شد. دومین مرکز، مرکز جامع کاربری اطلاعات روستای قرن آباد (۲۰ کیلومتری شهر گرگان) است که در پنجم خردادماه ۱۳۸۳ افتتاح شد، این مرکز نیز بوسیله مجمع دانشگاهیان شاهکوه ایجاد شد (جلالی و همکاران، ۱۳۸۲: ۸۸).

یافته‌های پژوهش

گرچه سابقه استفاده از ICT در روستاهای ایران به یک دهه اخیر بر می‌گردد، اما در همین مدت توانسته در تامین نیازهای مردم روستایی موثر واقع شود و موجب دسترسی بهتر روستاییان شود که در

صورت نبود دفاتر در روستاهای منطقه مورد مطالعه، ۰۵ درصد مردم به شهر زنجان، ۶/۸ درصد به ماهنشان، ۳۳/۳ درصد به شهر دندی، ۶/۸ درصد هم به نزدیکترین مراکز ICT به روستاها و ۵۲/۶ درصد هم به همه موارد ذکر شده مراجعه می‌کنند.

جدول ۲- میزان تاثیر دفاتر در رفاه و راحتی مردم

مولفه‌ها	خیلی کم و کم	متوسط	خیلی زیاد و زیاد
تاثیر دفاتر ICT در کاهش هزینه‌های پستی و اینترنتی	۸/۳	۲۶/۶	۶۵/۱
تاثیر دفاتر ICT در صرفه جویی وقت و زمان مردم	۹/۴	۲۱/۴	۶۹/۲
تاثیر دفاتر ICT در راحتی و رفاه مردم	۵/۷	۲۱/۴	۷۳
میزان رضایت مردم از میزان خدمات دهی دفاتر ICT	۱۰/۴	۲۰/۸	۶۸/۸

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱.

مشتریان از میزان خدمات دهی دفاتر، ۶۵/۱ نیز در کاهش هزینه‌های پستی و اینترنتی دارد. این اعداد و ارقام نشان از نیاز مبرم منطقه به این دفاتر و خدمات ارائه شده از سوی آنها دارد.

بر اساس نتایج جدول (۲)، بیشترین تاثیر دفاتر ICT با ۷۳ درصد بر رفاه و راحتی مردم روستایی، ۶۹/۲ درصد در صرفه جویی وقت و زمان مردم که نشان از تاثیر دفاتر در صرفه جویی زمان و نرفتن مردم برای انجام خدمات به شهر است. ۶۸/۸ بر رضایت

جدول ۳- خدمات ارائه شده از طریق دفاتر ICT

خدمات پست بانک	خدمات پستی	خدمات اینترنت	خدمات کامپیوتری	خدمات پست بانک، پستی، اینترنتی	همه موارد
۳۹/۶	۱۵/۱	۴/۲	۲/۶	۲۸/۱	۱۰/۴
(۱) پرداخت قبوض	(۲) ثبت نام تلفن	(۳) صدور حوالجا ت بانکی	(۴) افتتاح انواع حساب‌های بانکی	(۵) گرفتن تسهیلات وام	۵ و ۴
۲۴/۵	۳/۱	۳/۶	۶/۸	۵۷/۳	۴/۲

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱.

رتبه‌های بعدی قرار دارند. طبق این آمار باید به این خدمات ارائه شده از سوی این دفاتر اهمیت و بهای بیشتری داد، چون نشان از نیاز مردم روستایی به خدمات ارائه شده از سوی این دفاتر دارد.

جدول (۳) نشان دهنده خدمات ارائه شده از سوی دفاتر که ۵۷/۳ درصد بر گرفتن تسهیلات وام از دفاتر و ۳۹/۴ نیز بر خدمات پست بانک رانشان می‌دهد و سایر خدمات با درصدهای کمتر در

جدول ۴- مقایسه میانگین نمره نقش دفاتر ICT بر توسعه روستایی با نمره ملاک.

گوپه	میانگین	انحراف معیار	t	p
توسعه روستایی	۳/۵۹	/۵۵۱	۱۴/۲۲	/۰۰۱

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱.

راحتی و رفاه مردم با ۷۳ درصد بوده و کمترین آن با ۶۵/۱ درصد در کاهش هزینه‌های پستی و اینترنتی بوده است. همچنین براساس جدول (۳) در بین خدمات ارایه شده توسط دفاتر بیشترین خدمات مربوط به گرفتن تسهیلات وام با ۵۷/۳ درصد بوده است.

طبق نتایج جدول (۴) مشاهده شده در سطح $p \leq 0/05$ معنی دار بوده، بنابراین نقش دفاتر ICT بر توسعه روستایی بیش از سطح متوسط است. با توجه به جدول (۴) میانگین کل شاخص‌های دفاتر بر توسعه روستایی ۳/۵۹ که از وضعیت مطلوبتری نسبت به شاخص‌های دیگر برخوردار است. که در بین مولفه‌های جدول (۲) بیشترین تاثیر دفاتر در

جدول ۵- نظر مردم روستا در مورد تاثیر دفاتر ICT بر رضایت مشتریان.

مولفه‌ها	خیلی کم و کم	متوسط	خیلی زیاد و زیاد
میزان دسترسی مردم روستا به خدمات پستی	۱۰/۴	۳۰/۷	۵۸/۸
نوع برخورد مسئولین با مردم روستا	۱۰/۴	۱۵/۱	۷۴/۵
میزان امکانات و تجهیزات فعلی دفاتر با توجه به وظایف دفتر و تغییر نیاز و درخواست مردم	۱۵/۶	۳۷/۵	۴۶/۹
نظر مردم نسبت به میزان خدمات دهی دفاتر ICT	۸/۴	۱۵/۱	۷۶/۱

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱.

دسترسی مردم روستا به خدمات پستی و ۴۶/۹ به میزان امکانات و تجهیزات دفاتر فعلی با توجه به وظایف دفتر و نیاز مردم نظر داده‌اند.

براساس جدول (۵) یافته‌ها نشان می‌دهند که ۷۶/۱ مردم نسبت به میزان خدمات دهی دفاتر ICT، ۷۴/۵ به نوع برخورد مسئولان با مردم، ۵۸/۸ به میزان

جدول ۶- ارایه خدماتی که روستاییان نیاز دارند، ولی دفاتر ICT ندارند و باید داشته باشند.

خودپرداز	پست پیشتاز و سفارشی	ارایه وام‌های بلندمدت	ثبت نام تلفن	همه موارد
۲۱/۸	۴/۷	۱۸/۸	۵/۲	۳۹/۵

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱.

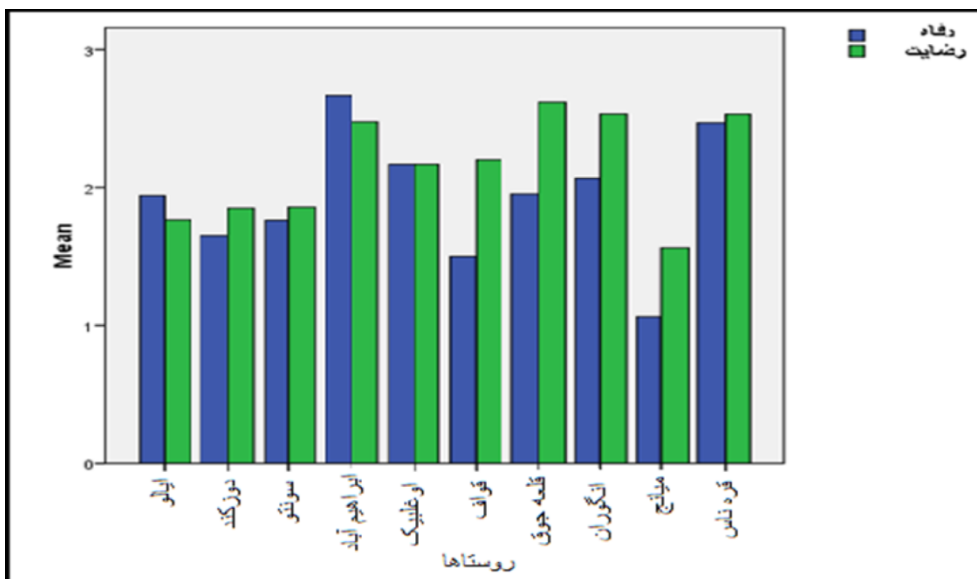
جدول ۷- مقایسه میانگین نمره نقش دفاتر ICT بر میزان رضایت مشتریان با نمره ملاک .

گوپه	میانگین	انحراف معیار	t	p
رضایت مشتری	۳/۲۲	/۵۶۸	۵/۵۰	/۰۰۱

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱.

داشتن همه موارد بالا (خودپرداز، پست پیشتاز و سفارشی، ارایه وام‌های بلندمدت و ثبت نام تلفن) ارایه خدماتی که روستاییان نیاز دارند، ولی دفاتر ICT ندارند و باید داشته باشند. مردم نظر داده‌اند. با توجه به نتایج به عمل آمده از گویه‌ها و شاخص‌ها، توسعه روستایی با ۳/۵۹ دارای بالاترین میانگین رتبه‌ای و رضایت مشتریان با میانگین ۳/۲۲ دارای کمترین میانگین رتبه‌ای است که نشان دهنده بالا بودن میانگین رتبه‌ای توسعه روستایی بر رضایت مردم است.

براساس نتایج جدول (۷) مشاهده شده در سطح $p \leq 0/05$ معنی‌دار بوده، بنابراین نقش دفاتر ICT بر رضایت مشتریان بیش از سطح متوسط است. همان طور که مشاهده شده میانگین کل شاخص‌های مربوط به رضایت مشتریان ۳/۲۲ است که از وضعیت خوبی برخوردار است که براساس جدول (۵) میزان رضایت مردم از خدمات دهی دفاتر ICT با ۷۶/۱ درصد بیشترین و کمترین با ۴۶/۹ در میزان امکانات و تجهیزات دفاتر با توجه به وظایف دفتر و تغییر نیازها و درخواست مردم و براساس جدول (۶)، ۳۹/۵ به

نمودار شماره ۱- مقایسه بین رفاه و رضایت مردم از ICT روستایی در بین روستاهای دارای ICT.

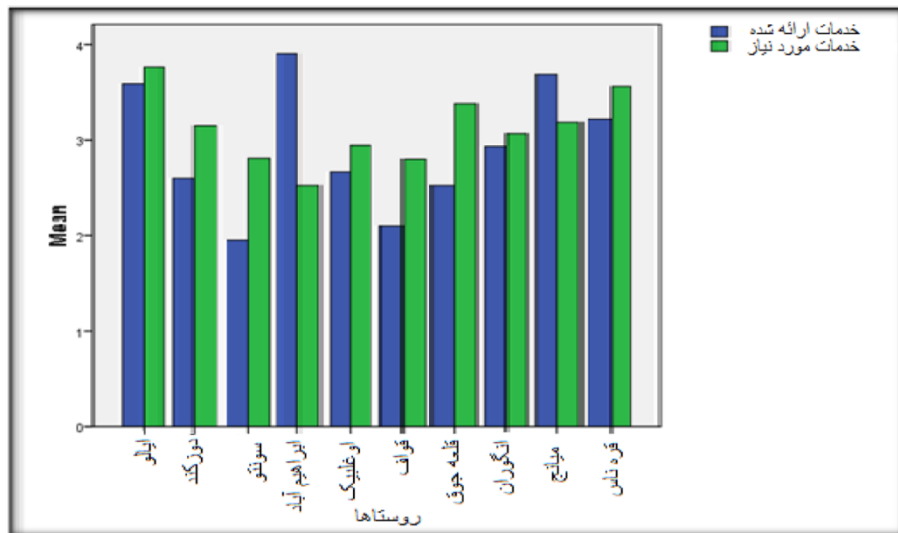
ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱.

شده در روستاهای دفاتر ICT است. با توجه به نمودار (۱) بیشترین تاثیر ICT در رفاه و راحتی با

نمودار (۱)، مقایسه‌ای بین تاثیر ICT در میزان رفاه و راحتی مردم با رضایت مردم از میزان خدمات ارایه

از ICT روستایی در روستاهای این منطقه وجود دارد، که لزوم گسترش و ارایه خدمات بهتر از سوی این دفاتر را می‌رساند.

بیشترین رضایت از خدمات ICT در روستای ابراهیم آباد و کمترین راحتی و رضایت از ICT روستایی در روستای میانج است. ولی بطور کلی مقبولیت خوبی

نمودار شماره (۲): مقایسه بین خدمات ارائه شده از سوی دفاتر و خدمات مورد نیاز مردم در روستاهای دارای دفاتر ICT. ماخذ: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۱.

این نفود در امان نبوده‌اند و حتی در بعضی موارد هم پای جوامع شهری پیش رفته‌اند، این در حالی است که جوامع روستایی برای توسعه و پیشرفت به این فناوری نیازمربم دارند، ایجاد و گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات کمک شایانی به مناطق روستایی برای رشد و توسعه خواهد کرد. فناوری اطلاعات و ارتباطات از جمله مهمترین عواملی است که می‌تواند از طریق اطلاع رسانی صحیح وبه موقع به جامعه روستایی در ارتقای سطح آگاهی و آموزش آنها موثر بوده وزمینه‌ها و زیرساخت‌های همه جانبه توسعه روستاها را فراهم نماید. نتایج این پژوهش حاکی از میزان رضایت قابل قبول مردم از ICT روستایی در توسعه بخش انگوران دارد. درزمینه تاثیر ICT در توسعه روستایی بیشترین تاثیر در رفاه

نمودار شماره (۲) مقایسه‌ای بین خدمات ارائه شده در دفاتر ICT با خدمات مورد نیاز مردم در این دفاتر را نشان می‌دهد. در بین روستاهای دارای دفتر ICT، در روستای ایالو خدمات ارائه شده مناسب، ولی همزمان با آن درخواست مردم هم برای ارایه خدمات جدید زیاد است. در بین سایر روستاها، روستاهای زیادی تقاضا برای ارایه خدمات جدید دارند و این نشان دهنده تاثیر و نیاز مردم روستاها به این دفاتر است.

نتیجه گیری

فناوری اطلاعات و ارتباطات به سرعت در همه ابعاد زندگی جوامع در حال گسترش و نفوذ است، این گسترش بحدی است که جوامع روستایی نیز از

- ایجاد خدماتی برای آگاهی روستاییان از قیمت بازار و معرفی محصولات تولید شده از سوی روستاییان در بازارهای ملی و منطقه‌ای و حتی جهانی از طریق امکانات دفاتر ICT روستایی.

- آشنایی با طرح‌های کالبدی روستایی از طریق امکانات دفاتر ICT روستایی برای تصویب و اجرای طرح‌های در روستاها.

- برای گسترش استفاده از فناوری اطلاعات در مناطق روستایی اقدام به معرفی پیشرفت‌ها و دستاوردهای کشورهای توسعه یافته و حتی در حال توسعه برای تشویق مردم روستا ضروری است.

- آموزش توان‌ها و مهارت‌های شغلی جدید (از جمله رایانه، زبان‌های خارجه) و استفاده از نیروهای ماهر و خلاق در توسعه نیروی کار، از طریق امکانات دفاتر ICT روستایی.

منابع

- ۱- ازکیا، مصطفی (۱۳۸۴) مقدمه ای بر جامعه شناسی توسعه روستایی. تهران: انتشارات اطلاعات.
- ۲- استانداری استان زنجان (۱۳۹۱).
- ۳- بدرقه، علی (۱۳۸۵) استراتژیهای توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات ICT؛ تهران: انتشارات روناس.
- ۴- بخش‌داری شهرداری (۱۳۹۱)، آمارنامه جمعیتی سال ۱۳۹۰.
- ۵- برقی، حمید و قنبری، یوسف (۱۳۸۹)، "تحلیلی بر نقش علم و فناوری اطلاعات و ارتباطات در توسعه روستایی". نشریه راهبرد یاس، شماره ۲۴، صص ۱۳۵-۱۴۵.

وراحتی مردم روستا و کمترین تاثیر را در ارائه خدمات پستی و اینترنتی دارد. در زمینه تاثیر ICT در رضایت مشتریان بیشترین رضایت مردم نسبت به میزان خدمات دهی دفاتر و کمترین بر میزان امکانات و تجهیزات فعلی دفاتر با توجه به وظایف دفتر و تغییر نیازها و درخواست مردم است. با این حال دفاتر تا حد زیادی توانسته‌اند پاسخگوی نیازهای مردم روستاها در ارائه خدمات باشند، ولی با این وجود نیازهای مردم فراتر از خدماتی است که این دفاتر ارائه می‌دهند و این نیازها نگرش بهتر و جدی‌تری را نسبت به این دفاتر می‌طلبد.

پیشنهادها

- ارائه خدماتی که روستاییان نیاز دارند و خواستار ارائه آن از سوی دفاتر ICT روستایی هستند
- ارائه اینگونه خدمات باعث جلب رضایت مردم روستا شده و مشارکت روستایی افزایش پیدا می‌کند.
- ارائه خدمات و کارکردهای نهادها و موسسات دولتی در محیط‌های روستایی از طریق تاسیس دفاتر خدمات مجازی در دفاتر ICT روستایی.
- قرار دادن مراکزی برای آموزش استفاده از رایانه و شبکه‌های اطلاع رسانی در روستاها و منظور نمودن واحدهای درسی در مدارس از سوی آموزش و پرورش.
- امکان برقراری ارتباط بین مدیران محلی روستایی و نهادها و مسئولان دولتی از طریق امکانات دفاتر ICT روستایی.
- ایجاد امکاناتی برای دسترسی به اطلاعات برای آگاهی از فرصت‌های شغلی جدید در مناطق روستایی از طریق دفاتر ICT.

- ۶- تافلر، آلوین (۱۳۶۶): موج سوم ترجمه شهیندخت خوارزمی تهران: نشر نو.
- ۷- خسروی، محبوبه و ابراهیمی، زهرا (۱۳۸۲)، آموزش الکترونیکی در روستا، اولین همایش کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستا، تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران، پژوهشکده الکترونیک.
- ۸- جلالی، علی اکبر، عباسی، محسن و گرگان نژاد، سارا (۱۳۸۲)، "فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستاهای کره جنوبی"، همایش کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستا، صص ۹۵-۱۰۲.
- ۹- رضایی، رحیم (۱۳۸۵)، "ICT ابزار توسعه پایدار روستایی"، مجله مطالعات جغرافیایی، شماره ۱، صص ۱۰۳-۱۲۴.
- ۱۰- ریاحی وفا، عباس و هدایتی، محمدرضا (۱۳۸۵)، "رتبه بندی و الویت دهی روستاهای استان تهران برای تبدیل دفاتر پستی روستایی به دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات با هدف توسعه روستایی و با استفاده از روش طبقه بندی تاکسونومی عددی"، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۹، شماره ۴، صص ۱-۳۶.
- ۱۱- صدیق، محمدجعفر (۱۳۸۴)، طرح بکارگیری فناوری اطلاعات برای توسعه انسانی پایدار، با همکاری سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، برنامه توسعه ملل متحد (UNPD)، اصفهان، موسسه علمی دانش پژوهان برین.
- ۱۲- صرامی، حسین و بهاری، عیسی (۱۳۸۹)، نقش ICT در توسعه روستایی - فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر، سال چهارم - شماره نهم.
- ۱۳- عزیزی، پروانه، لطفی، حیدر و پیشرو، حمداله (۱۳۸۸)، "فناوری اطلاعات و ارتباطات و تاثیر آن بر اقتصاد روستایی ایران"، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، سال دوم، شماره ۶، صص ۳۲-۶۳.
- ۱۴- عنابستانی، علی اکبر و وزیری، سمیه (۱۳۹۰)، تحلیل آثار اجتماعی، اقتصادی و کالبدی ICT در توسعه نواحی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان گرگان)، پژوهش‌های روستایی، سال دوم، شماره ۱، صص ۱۸۷-۲۱۳.
- ۱۵- فتحی، سروش و مطلق، معصومه (۱۳۸۹): رویکرد نظری بر توسعه پایدار روستایی مبتنی بر فن آوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)، فصلنامه علمی پژوهش جغرافیای انسانی - شماره دوم، ۱۶- مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵، شناسنامه آبادیهای کشور، شهرستان ماهشان.
- ۱۷- نوری، مرضیه، رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، طاهرخانی، مهدی و منتظر، غلامعلی (۱۳۸۵)، "امکان سنجی ایجاد مراکز فناوری اطلاعات در مناطق روستایی ایران (مطالعه موردی: روستاهای استان خراسان رضوی)"، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۹، شماره ۳، صص ۱-۳۴.
- ۱۸- نوری، مرضیه (۱۳۸۲)، "فن آوری اطلاعات و ارتباطات و فقر روستایی"، همایش کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستا، دانشگاه علم و صنعت ایران، پژوهشکده الکترونیک، صص ۹-۱۸.
- ۱۹- هدایتی مقدم، زهرا (۱۳۸۶): ارزیابی نقش دفاتر (ICT) روستایی در ارائه خدمات به نواحی روستایی استان اصفهان (مطالعه موردی: روستاهای سین، مهرگان، مدیسه، کبوترآباد)،

21- Deka Ganesh Chandra and Dutta Borah Malaya(2011), " ICT Its Role in e-Governance and Rural Development" , Communications in Computer and Information Science, Volume 191, Part 4, 210-222.

پایان نامه کارشناسی ارشد گروه جغرافیا: دانشگاه اصفهان.

20- Ashton,H & Thorn ,D(2007). The Role of Information Communication Technology in Retrivity local Community , Oxford. Brundtland Commission.

